

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
17 ΙΟΥΝΙΟΥ 2020**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. α.

1. Λάθος

«Αἰ μὲν τοίνυν ἄλλαι ἀρεταὶ καλούμεναι ψυχῆς οὐκ ἐνοῦσαι πρότερον ὕστερον ἐμποιεῖσθαι ἔθεσι καὶ ἀσκήσεσιν—ἡ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς τυγχάνει»

2. Λάθος

«ἡ δὲ τοῦ φρονῆσαι ὑπὸ δὲ τῆς περιαγωγῆς χρήσιμόν τε καὶ ὠφέλιμον καὶ ἄχρηστον αὐτὸ καὶ βλαβερὸν γίγνεται.»

3. Σωστό

«οὐ τοῦ ἐμποιεῖσθαι αὐτῷ τὸ ὄραν, ἀλλ' ὡς ἔχοντι μὲν αὐτό, οὐκ ὀρθῶς δὲ τετραμμένῳ οὐδὲ βλέποντι οἷ ἔδει, τοῦτο διαμηχανήσασθαι.»

β.

1. Η αντωνυμία σφεῖς αναφέρεται στη λέξη ἐπαγγελλόμενοι
2. Η αντωνυμία ὃ αναφέρεται στη λέξη τὸ ὄργανον

B1.

- Σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς των σοφιστών και γενικά των επαγγελματιών της σοφίας ότι η γνώση δεν υπάρχει μέσα στην ψυχή, αλλά αυτοί την τοποθετούν σαν να βάζουν ὄραση σε τυφλούς, ο Πλάτων δεν πιστεύει ότι ο άνθρωπος αποκτά τη γνώση ως πληροφορία που λαμβάνει χώρα έξωθεν, αλλά ότι την ανακαλύπτει και την παράγει μέσα του.
- Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι η γνώση και η παιδεία οφείλει να έχει πάντα καθολικό χαρακτήρα. Ο άνθρωπος πρέπει να επιτύχει την πλήρη μεταστροφή της ὅλης ύπαρξής του προς την αλήθεια, την Ἰδέα και την ὑψίστη ιδέα του Αγαθού. Ὅπως, λοιπόν, για να δοῦμε κάτι πρέπει να στρέψουμε ὅλο μας το σώμα και ὄχι μόνο τα μάτια, ἔτσι και η ψυχή, για να φτάσει στην ουσία, στο αληθινά υπαρκτό, εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον, πρέπει να κατευθυνθεῖ ολοκληρωτικά προς το Αγαθό.
- Το επίθετο ὁ φανός, -ῆ, -όν σημαίνει ο φωτεινός, ο λαμπρός. Η φράση τοῦ ὄντος τὸ φανότατον αναφέρεται στο Αγαθόν, τη θεία γνώση, τη μία και αναλλοίωτη αλήθεια, που απαλλάσσει τους ανθρώπους ἀπὸ τὸ σκοτὸς της πλάνης και της ἀμάθειας και τον φθαρτό και ψευδῆ κόσμον των αισθήσεων. Ο Πλάτων συνηθίζει, μάλιστα, να χρησιμοποιεῖ την αντίθεση ἀνάμεσα στο φως και το σκοτάδι, η οποία λειτουργεῖ συμβολικά για να δηλώσει την αντίθεση παιδείας – ἀπαιδευσίας (ἐλλειψη παιδείας).

- Όσον αφορά ειδικά τὸ ὄν, θα κατανοήσουμε καλύτερα αυτήν την ουσιαστικοποιημένη μετοχή του εἰμί, αν σκεφτούμε ότι αποδίδει την υπαρκτική σημασία του ρήματος. Το ὄν είναι το υπαρκτό. Ο φιλόσοφος ταυτίζει το αληθινά υπαρκτό με το αγαθό, ακριβέστερα με την Ιδέα του Αγαθού. Η αναζήτηση του αληθινά υπαρκτού αποτέλεσε εἰς ἀρχῆς για τη φιλοσοφία μέγα ερώτημα, το λεγόμενο οντολογικό ερώτημα: τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ ζητούμενον καὶ ἀεὶ ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν (Αριστοτέλης, Μετὰ τὰ φυσικά 1028b2-4). Αυτό, λοιπόν, που υπάρχει πραγματικά είναι μόνο οι Ιδέες, ὄχι τα αισθητά.
- Η λέξη περιαγωγή σημαίνει μεταστροφή και έχει φιλοσοφική βαρύτητα, διότι δείχνει πως η γνώση και η παιδεία, καθώς στρέφεται στον κόσμο, οφείλει να έχει πάντα καθολικό χαρακτήρα, ὅπως προαναφέρθηκε, και να μην εξαντλείται σε προσέγγιση από μία επιμέρους οπτική γωνία. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η προηγούμενη χρήση του δεοντολογικού ρηματικού επιθέτου περιαικτέον, το οποίο ὁμως δεν προτρέπει απλῶς σε μια ευρύτερη θέαση, αλλά αποβλέπει σε μια μεταστροφή τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν αισθησέων πρὸς τὸν κόσμον τῶν Ἰδεῶν. Πρόκειται, ὅπως και στην περίπτωση της παιδείας, για μια στροφή ὅλης τῆς ὑπαρξῆς πρὸς τὸν «ἥλιον», πρὸς τὸ αγαθό – για μια ἐπώδυνη πορεία. Λίγο παρακάτω (521d) ο Πλάτων θα ονομάσει την ἀνοδὸς τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ὄντως ὄν, «μεταστροφή/ἐπιστροφή τῆς ψυχῆς ἀπὸ μίας νυχτερινῆς μέρας στὴν ἀληθινῆς μέρας» – και αυτή είναι η «ἀληθινῆς φιλοσοφία».
- Ανακεφαλαιωτικά, η παιδεία είναι ἀναγκαία για τὴν ψυχὴ και τὸν πολίτη: ἀφυπνίζει τὴν ψυχὴ για να μάθει αὐτὸ που ἤδη γνωρίζει (ἀπὸ τὴν προτερηζὼν τῆς στὸν υπερουράνιο τόπο). Είναι η περιαγωγή τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ αισθητά στα νοητά, ἀπὸ τὰ πάθη στὴν ἀρετὴ, ἀπὸ τὴ φύση στις Ἰδέες. Δεν είναι απλῶς μάθηση, ἀλλὰ μεταστροφή τῆς ὅλης ὑπαρξῆς. Η ἀνατροφή, ἡ διαπαιδαγώγησις, ἡ «ἰθάκη» για τὴν εὕρεσις τῆς ἀλήθειας, ξεπερνώντας κάθε εἶδους ψευδαισθήσεις, ἀμάθειες και σκοταδισμούς, ἀποτελοῦν τὰ σημαντικὰ ἐχέγγυα που θα βοηθήσουν τὸν ἄνθρωπον να ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴ μεταβλητότητα τῶν αισθησέων και να ὀδηγηθεῖ στὸν ἀθάνατον κόσμον τῶν Ἰδεῶν.

B2.

- Στο συγκεκριμένο χωρίο ο Σωκράτης διατυπώνει τὴν ἐξῆς ἀποψη: οἱ ἐπαγγελματίες τῆς ἐκπαίδευσης (σοφιστῆς) ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ γνώσις δεν ὑπάρχει μέσα στὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ τὴν τοποθετοῦν αὐτοῖς. Στὴν προηγούμενη περίοδο με ἀποφατικὴ πρότασις («τὴν παιδείαν οὐχ οἶαν τινὲς ἐπαγγελλόμενοι φασιν εἶναι τοιαύτην καὶ εἶναι») γίνεται ἡ ἀνασκευὴ τῶν ἰσχυρισμῶν τῶν σοφιστῶν ἀπὸ τὸ Σωκράτη, δηλαδὴ παιδεία δεν είναι ἡ τοποθέτησις γνώσεων στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων.
- Ο Πλάτων δεν πιστεύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ τὴ γνώσις ὡς πληροφορία που λαμβάνει χώρα ἐξωθεν, ἀλλὰ ὅτι τὴν ἀνακαλύπτει και τὴν παράγει μέσα του. Γι' αὐτὸ και αὐτὴν τὴν ἐντονα βιωματικὴ γνώσις τὴν ονομάζει συμβολικὰ ἀνάμνησιν. Η τετραπλὴ χρήση τῆς πρόθεσις ἐν που σημαίνει μέσα (οὐκ ἐνούσης, ἐν, ἐντιθένας, ἐντιθέντες) ἀισθητοποιεῖ τὸν ἐσωτερικὸν και βιωματικὸν χαρακτήρα τῆς γνώσης.
- Η ἀναλογία / παρομοίωσις που χρησιμοποιεῖ ὁ Πλάτων είναι ἡ ἐξῆς: οἱ σοφιστῆς ἰσχυρίζονται ὅτι τοποθετοῦν τὴ γνώσις μέσα στὴν ψυχὴ σαν να βάζουν τὴν ὄρασις στα μάτια τῶν τυφλῶν («οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες»). Μέσω αὐτῆς τῆς ἀναλογίας δίνει μίαν οἰκείαν εἰκόνα στους ἀναγνώστες (ὄρασις στα μάτια τῶν τυφλῶν) για να γίνει πιο εὐληπτὴ ἡ θέση του για τὴν παιδεία. Ἐμμεσα επικρίνει τους ἐπαγγελματίες τῆς ἐκπαίδευσης για τὴν ἐγκυρότητα τῶν ἰσχυρισμῶν τους ἐφόσον μέσω τῆς ἀναλογίας/παρομοίωσις διαφαίνεται ὅτι ἡ τοποθέτησις τῆς γνώσης στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων είναι ἀδύνατη ἀν δεν ὑπάρχουν ἐγγενῆ στοιχεῖα σ' αὐτὴν (ὅπως ἀδύνατον είναι και τὸ να δεῖ ἓνας τυφλός). Η πλατωνικὴ παιδαγωγικὴ κινεῖται στὴ βάση ὑπαρξῆς

εγγενών στοιχείων μέσα στην ψυχή και συνεπώς δε θεωρεί έργο της να δώσει έτοιμη γνώση στην ψυχή, αλλά να ενεργοποιήσει λανθάνοντα μέσα σ' αυτή στοιχεία.

B3.

1. α. η διαφθορά των νέων
2. γ. ήρθε σε επαφή με τον Πυθαγορισμό
3. β. από αίσθηση καθήκοντος
4. β. κατά την πρώτη δεκαετία μετά τον θάνατο του Σωκράτη
5. γ. τον Πολέμαρχο

B4. α.

φανόν: φάσμα
ανασχέσθαι: ανακωχή
περιακτέον: άξονας
τετραμμένω: ανατροπή
έντιθέντες: παρακαταθήκη
άπόλλυσι: απώλεια

Πλεονάζουν οι λέξεις τρυφερός και απόλυση.

β.

- Πολλοί πρόσφυγες-μετανάστες θεωρούν τον δυτικό κόσμο ως γη της επαγγελίας.
- Ο επιστήμονας, ως πνευματικός άνθρωπος, οφείλει να αποκαλύπτει και να προασπίζεται την αλήθεια.

B5.

Τόσο το κείμενο αναφοράς όσο και το παράλληλο κείμενο προβάλλουν την αξία της παιδείας και τον τρόπο με τον οποίο δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την καλύτερευση της ζωής. Η καλλιέργεια της ψυχής και ο αποτελεσματικότερος τρόπος προσέγγισης της γνώσης αποτελούν τα δύο σημεία σύγκλισης των κειμένων.

Αρχικά, ο Δελμούζος θέτει ως πρωταρχικό σκοπό της παιδείας για την καλύτερευση της ζωής του ανθρώπου την καλλιέργεια της ψυχής. Αυτή επιτυγχάνεται μέσω μιας εσωτερικής ωρίμανσης και αδιάκοπης ατομικής προσπάθειας.

Ως μια έντονα βιωματική γνωστική διαδικασία παρουσιάζεται και από τον Πλάτωνα («οὐκ ἐνούσης ἐν τῇ ψυχῇ»). Ο άνθρωπος και για τους δύο διαθέτει τα μέσα και την εσωτερική δύναμη για να το πετύχει. Για τον Πλάτωνα η δύναμη αυτή είναι η διανοητική ικανότητα της φρόνησης που μέσω της περιαγωγής αποβαίνει χρήσιμη και ωφέλιμη («ή δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου ... τῆς περιαγωγῆς χρησιμὸν τε καὶ ὠφέλιμον»), γιατί μόνο έτσι μπορεί να υποτάξει τα πάθη και τις άλογες δυνάμεις της ψυχής. Όμοια και ο Δελμούζος κάνει λόγο για τα γόνιμα στοιχεία, τα διαλεχτά, που όσο περισσότερο καλλιεργούνται τόσο υψώνεται ο άνθρωπος στο ιδανικό εγώ του.

Επιπλέον, και στα δύο κείμενα προβάλλεται έντονα ο ρόλος της παιδείας που κατορθώνει να λυτρώσει και να απεγκλωβίσει τον άνθρωπο από τον κόσμο του γίνεσθαι, δηλαδή από τον αισθητό, παροδικό και ψεύτικο κόσμο που εμμένει στην ύλη («ἐκ τοῦ

σκοτώδους», «ἐκ τοῦ γιγνομένου») και να τον οδηγήσει στον κόσμο του εἶναι, τον αιώνιο, νοητό και αληθινό κόσμο όπου θα μπορέσει να θεαθεῖ την ὑψιστη ἀλήθεια, δηλαδή το Ἀγαθό («πρὸς τὸ φανὸν», «ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν ... τοῦτο δ' εἶναί φαμεν ἀγαθόν»). Πρόκειται για μια ἐπώδυνη και κοπιαστική διαδικασία που οδηγεῖ σταδιακά τον ἄνθρωπο στην ἀπελευθέρωσή και στην αυτοπραγμάτωσή του.

B. ΑΙΔΙΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Κι αν κάποιος πάλι με ρωτούσε: Στ' ἀλήθεια, ἀκόμα ισχυρίζεσαι ὅτι πρέπει, αν κάποιος ἀδικεῖ την πόλη, να κάνουμε εἰρήνη και μ' αὐτόν; Δε θα το ἔλεγα· ἀπεναντίας μάλιστα ἐννοῶ ὅτι πολὺ πιο γρήγορα θα τιμωρούσαμε αὐτούς, αν δὲν ἀδικούσαμε κανέναν· γιατί δε θα εἶχαν κανέναν (ὡς) σύμμαχο.

Γ2.

Στο συγκεκριμένο ἀπόσπασμα ο Ξενοφὼν ἀντιπαραθέτει τα ἀγαθὰ της εἰρήνης με τα δεινά του πολέμου σε οικονομικὸ ἐπίπεδο. Ἀρχικὰ λοιπὸν, κάνοντας μίαν σύντομη ἀναφορά στο παρελθόν της Ἀθήνας, διαπιστώνει πὼς σε καιρὸ εἰρήνης υπήρχε μεγάλη εἰσροή χρημάτων στην πόλη, ἐνῶ σε καιρὸ πολέμου ὅλα αὐτὰ δαπανήθηκαν πλήρως («εὐρήσει γάρ ... καταδαπανηθέντα»). Στη συνέχεια, κρίνοντας ἀπὸ τὴ σύγχρονή του πραγματικότητα, θεωρεῖ ὅτι ἐξαιτίας του πολέμου πολλὰ ἔσοδα χάθηκαν και ὅσα ἔφτασαν στην πόλη ξοδεύτηκαν σε κάθε εἶδους δαπάνες, ἐνῶ, μόλις ἐπανήλθε ἡ εἰρήνη στη θάλασσα, και τα ἔσοδα αὐξήθηκαν και ἦταν στη διάθεση τῶν πολιτῶν, γιὰ να τα χρησιμοποιήσουν ὅπως ἤθελαν («γνώσεται δ' ... βούλονται»).

Γ3.

α. ἐξέλειπες / εἰσήεις / εἰσήεισθα, καταδαπανῶ.

β. μάλα – μάλιστα, ταχέως / ταχύ – τάχιστα.

γ. τισί, πρόσοδοι, πολῖτα.

Γ4.

α. ἡ εἰρήνην: β' ὅρος σύγκρισης ἐξαρτώμενος ἀπὸ τὸ «κερδαλέωτερον».

ταῦτα: υποκείμενο του ρήματος «ἂν κριθείη», αττική σύνταξη.

τῶν προσόδων: (ονομαστικός ἐτερόπτωτος προσδιορισμός), γενική διαιρετική στο «πολλάς».

ἄγειν: τελικὸ ἀπαρέμφατο ὡς υποκείμενο του ἀπρόσωπου ρήματος «χρή».

β. ἀνενεχθέντα: κατηγορηματική μετοχή, ἐξαρτώμενη ἀπὸ τὸ ρῆμα γνώσης / ἀντίληψης «εὐρήσει», ἡ ὁποία ἀναφέρεται στο ἀντικείμενό του «χρήματα».

γ. «πῶς ἂν ἄμεινον ταῦτα κριθείη»: δευτερεύουσα ονομαστική πλάγια ἐρωτηματική πρόταση μερικής ἄγνοιας, κρίσης, ὡς ἀντικείμενο του ρήματος «οὐκ οἶδα».

«ὡς χρή και πρὸς τοῦτον εἰρήνην ἄγειν»: δευτερεύουσα ονομαστική ἐιδική πρόταση, κρίσης, ὡς ἀντικείμενο του ρήματος «λέγεις».